

Αφορμή

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

yanniskalo@gmail.com • no14me.blogspot.gr/

Το πρωινό των πρωταθλητών

» Kurt Vonnegut (μτφρ. Αλέξης Καλοφωλιάς, εκδόσεις Πατάκη)

Παλιά πίστευα στο ανάλαφρο κωμικό, στο απενοχοποιημένο γέλιο που μου χάριζε, αν και γελούσα δύσκολα με κάποιον που δεν γνώριζα προσωπικά εκεί που οι κώδικες επικοινωνίας είναι στέρεοι και διαμορφωμένοι. Τόσο πολύ πίστευα σε αυτό που όταν απέκτησα μια κάποιο είδους πολιτική συνείδηση, περισσότερο ίσως μια ηθική στάση απέναντι στην αδικία τριγύρω, δακτυλοδεικτούσα τους καλλιτέχνες κωμωδίας, όχι σάτιρας αλλά κωμωδίας τονίζω, και τους κατηγορούσα για έλλειψη επαφής με τον γύρω ζόφο, ίσως να διέκρινα ένα προνόμιο, το δικό μου ποτέ, ισχύει αυτό που λένε για την καμπούρα, αν και τότε δεν χρησιμοποιούσα τόσο αυτή τη λέξη, που ξάφνου ήρθε να χωρίσει και να φωτίσει τα πρόσωπα τριγύρω. Ένα είδος θυμού που έβραζε και φούσκωνε σε τέτοιο βαθμό που οριακά τοποθέτησε στο προσωπικό μου στόχαστρο έναν από τους πιο επιφανείς λογοτεχνικούς ήρωες της πάντοτε δύσκολης εφηβείας (μου), τον Τομ Ρόμπινς.

Πέρασαν τα χρόνια, μεγάλωσα και άλλο, μια μέρα ξάφνου συνειδητοποιώ αυτό που οι Γερμανοί ορίζουν ως χιούμορ ως όταν παρ' όλ' αυτά γελάς, το μαύρο κατράμι χιούμορ, το ύστατο καταφύγιο. Τότε διέκρινα τη βαθιά θλίψη των βιβλίων του Ρόμπινς, στα οποία, μέσα από το γλεντοκόπημα των ιστοριών και τις δυσθεώρητες παρομοιώσεις, έβρισκα, αυτός κυρίως αλλά κι εγώ, καταφύγιο από τον ζόφο τριγύρω, ένας μονόδρομος μη ρεαλιστικής αποτύπωσης του κόσμου των Μεσοδυτικών Πολιτειών της Αμερικής, κάτι που έγινε εμφανές όταν διάβασα το, δυστυχώς απαραίτητο από το ευρύ εγχώριο κοινό, Πάντα ο διάβολος του Donald Ray Pollock (μτφρ. Βάσια Τζανακάρη, εκδόσεις Μεταίχμιο).

Γιατί τα λέω όλα αυτά; Η ανάγνωση είναι μια ενεργητική διαδικασία, που υπό την προϋπόθεση του εμβადού κατάληψης στην καθημερινότητα, συμμετέχει στη διαμόρφωση του ατόμου. Προσοχή, δεν αναφέρομαι απαραίτητα σε βελτίωση, να εξηγηθώ. Οι καλωδιώσεις, αυτές, που γίνονται ή δεν γίνονται ορατές, κάτι μας δείχνουν για τον εαυτό μας. Είναι και αυτό κομμάτι της ανάγκης για ανάγνωση. Έτσι, λοιπόν, το πλάγιο και ίσως κεκαλυμμένο μονοπάτι μέσω του κωμικού προς επίσημο του ζόφου και επιβίωσης εντός αυτού, το κρίνω ως σημαντικό. Μοιάζει προφανές, το ξέρω. Όμως, πολλά πράγματα που εκ των υστέρων μοιάζουν προφανή, σε παρελθόντα χρόνο βασάνιζαν και αποπροσανατόλιζαν διαρκώς και εντόνω.

Ο Κερτ Βόννεγκατ βίωσε τη φρίκη του πολέμου, τον απόλυτο ζόφο αν θέλουμε να είμαστε ειλικρινείς, υπήρξε δε αιχμάλωτος στη Δρέσδη όταν οι συμμαχικές δυνάμεις την έπληξαν με σφοδρούς βομβαρδισμούς που στοίχισαν τη ζωή σε δεκάδες αθώους, κώρια οι καταστροφές. Επ' αυτού τα λέει καλύτερα ο Hans Erich Nossack στην Καταστροφή (μτφρ. Αλέξανδρος Κυπριώτης, εκδόσεις Σκαρίφημα). Ο Βόννεγκατ έγραψε ένα από το πιο σπουδαία και συγκλονιστικά σε μορφή και περιεχόμενο βιβλία του περασμένου αιώνα, το Σφαγείο Νούμερο Πέντε. Τίποτα το κωμικό εκεί μέσα, κανένα απότοκο επισημονικής φαντασίας. Οι δύο αυτοί άζονες, ωστόσο, χαρακτηρίζουν το αρκετά μεγάλο σε ποσότητα υπόλοιπο έργο του.

Αν συμφωνήσουμε πως ένας ικανός συγγραφέας χαρακτηρίζεται από μια οξυμένη ματιά και μια συναίσθηση της τραγικότητας της εποχής του, τότε ας αναλογιστούμε πώς αυτό γιγαντώνεται ύστερα από μια εμπειρία όπως ο πόλεμος. Γιατί, σε μια απόπειρα να συνδέσω την αρχή του κειμένου αυτού με Το πρωινό των πρωταθλητών, τα σκοτάδια είναι εκείνα που χαρίζουν το πιο λαμπερό φως, η φρίκη είναι εκείνη που αναδεικνύει την ανάγκη για το κωμικό, τα στενά όρια του κόσμου επιβάλλουν την καταφυγή στην αγκάλη της επιστημονικής φαντασίας, μια έξοδος κινδύνου για κάποιους αναγκαία.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του λογοτεχνικού σήμματος του σπουδαίου αυτού Αμερικανού συγγραφέα είναι ορατά από την πρώτη κιόλας σελίδα,

η παιγνιώδης διάθεση, η αστειρευτή φαντασία, η οξυδέρκεια στη ματιά απέναντι στα πράγματα και η κοφτερή πρόξα που δεν χαρίζεται, που δεν λογοκρίνεται και δεν απολογείται. Ένα μεταμοντέρνο κατασκευάσμα στο οποίο ο συγγραφέας εμφανίζεται από σελίδα σε σελίδα για να υπενθυμίσει την παρουσία του αλλά και την ολοκληρωτική δύναμη που διαθέτει, να παρουσιαστεί δηλαδή ως αυτό που είναι, ο ένας και μοναδικός δημιουργός όλων όσων περιλαμβάνονται στην ιστορία αυτή. Πρωταγωνιστές ένας αφανής συγγραφέας που οι ιστορίες του τοποθετούνται σε ερωτικά προϊόντα και ένας αυτοδημιούργητος τύπος, οικονομικά πανίσχυρος, πλιν όμως δύσθυμος.

Αυτό το ζεύγος αντιθέτων θα συναντηθεί σε μια δεδομένη στιγμή σε μια άσημη πόλη που με τη χορηγία ενός ακόμα πιο πλούσιου τύπου θα φιλοξενηθεί ένα καλλιτεχνικό φεστιβάλ στο οποίο ο συγγραφέας απροσδόκητα είναι καλεσμένος. Για την ακρίβεια όλο το βιβλίο αφορά αυτό, την πορεία συνάντησης των δύο αυτών προσώπων. Η σκιά και η λάμψη του αμερικανικού ονείρου, ο αποτυχημένος καλλιτέχνης σε μια εποχή, σε κάθε εποχή, που δεν είναι η πλέον φιλόξενη, και ο επιχειρηματίας, ο ορισμός της επιτυχίας, η καλύτερη απόδειξη του συστήματος πως όποιος δουλεύει και είναι ικανός τα καταφέρνει. Όμως, πέρα από τα μαθηματικά, ένα και ένα δεν κάνει πάντα δύο. Εύκολο θα ήταν αν ίσχυε στη ζωή αυτό, βαρετό, ίσως, αλλά εύκολο, διάολε.

Μη λάβετε ωστόσο τους μετρητοίς το δίπολο αυτό, η ιστορία του Βόννεγκατ υπερκελιζει όταν ο αναγνώστης επιχειρεί να θέσει τέτοιους περιορισμούς, απλούς και προφανείς. Είναι κάτι που λέω συχνά πυκνά για συγγραφείς όπως ο Βόννεγκατ: αντιμετώπιζει το παιχνίδι όπως τα παιδιά, με τη μέγιστη σοβαρότητα. Η σοβαροφάνεια είναι το πρώτο που εξοβελίζεται από την εξίσωση. Αυτό είναι ένα σπουδαίο φίλτρο - να πετύχει ο συγγραφέας να αφήσει εκτός τους συντηρητικούς αναγνώστες που βαυκαλιζονται για λογοτεχνικές κορυφές και ύψη δυσθεώρητα, ανίκανοι να γλεντήσουν με την καρδιά τους γύρω από την τεράστια κατασρόλα ενός κόσμου που βράζει και κύνεται καυτός σε γη από καιρό στέρφη.

Ανάγνωσμα απολαυστικό, με στιγμές πανέξυπνου χιούμορ που ωστόσο δεν παραπλανά, αυτός είναι ο κόσμος, συνεχώς υπενθυμίζει, αυτή η σκοτεινιά του, και άλλος δρόμος δεν υπάρχει, όχι για μένα τουλάχιστον, διευκρινίζει, παρά να αφευθώ στην εμπνευσή και να νιώσω για όσο διαρκεί αυτάρκης και παντοδύναμος δημιουργός, να δημιουργήσω στεγανά επιβίωσης: μπουόνκερ, τα αποκαλώ εγώ αυτά Κερτ, μπουόνκερ.

Αποτελεί ευτυχία συγκυρία το γεγονός πως οι εκδόσεις Πατάκη επιχειρούν να επαναφέρουν τον Βόννεγκατ στο εγχώριο λογοτεχνικό προσκήνιο, ήταν κρίμα που τα βιβλία του πια ήταν δυσώτερα. Η μεταφραστική υπογραφή του Αλέξη Καλοφωλιά αποτελεί μία επιπλέον εγγύηση.